

ABSTRAKTY WYSTĄPIEŃ

Konferencja pt. *Kultura prawna Polski A.D. 2022.*

organizowana wspólnie przez Komitet Nauk Prawnych Polskiej Akademii Nauk

oraz

Wydział Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego

dnia 29.09.2022 r.

dr hab. prof. UJ Mateusz Stępień

Różne drogi rozumienia kultury prawnej

W pierwszej części wystąpienia zostaną przedstawione główne, modelowe kierunki rozumienia kultury prawnej. Wśród nich dominuje niestety błędne ujęcie utożsamiające kulturę prawną ze świadomością prawną ("to, co ludzie myślą o prawie"). Na tym tle zostaną zaprezentowane inne możliwości. Wskazane zostaną również warunki dla właściwego posługiwania się tym pojęciem. W drugiej części wystąpienia zostanie przedstawione i odniesione do rodzimego kontekstu prawnego podejście do kultury rozwijane w studiach postkolonialnych. Za tym pójdzie próba postawienia nowych pytań dotyczących polskiej kultury prawnej.

dr hab. Marta Bucholc, prof. ucz.

Badanie kultur prawnych – wyzwania metodologiczne

Pojęcie kultury prawnej jest jednym z najbardziej użytecznych narzędzi w instrumentarium studiów nad prawem jako zjawiska społecznego. Pozwala na wielowymiarowe postrzeganie prawa i jego interdyscyplinarne badanie w ujęciu historyczno-porównawczym, uwzględniające swoistość prawa jako porządku normatywnego i jako zjawiska kulturowego. Badania kultur prawnych napotykają jednak na wiele trudności natury teoretycznej i metodologicznej, i tym poświęcony będzie mój referat.

Główne trudności metodologiczne w badaniu kultur prawnych dotyczą moim zdaniem:

- 1) Wyboru poziomu i jednostki analizy (Czy mówiąc o kulturze prawnej, mówimy o systemie prawnym? O prawie państwa narodowego? Czy mogą istnieć subpaństwowe kultury prawne? Czy każdy system prawny ma swój odpowiednik w postaci kultury prawnej?)

- 2) Identyfikacji źródeł wiedzy o kulturze prawnej (Zachowania jednostek? Stan świadomości jednostek? Stan nauk prawnych? Funkcjonowanie instytucji w obrębie systemu prawnego? Teksty prawne i prawnicze? Inne teksty kultury - jakie? Kultura wizualna i materialna? Co jeszcze?)
- 3) Ustalenia zakresu terytorialnego i czasowego badania (Jak długo trwa kultura prawna? Jaki horyzont historyczny jest niezbędny w badaniu kultury prawnej? Kiedy i gdzie kultura prawna kończy się i zaczyna?)

Wszystkie te trudności metodologiczne sprowadzić można moim zdaniem do zasadniczego problemu teoretycznego: pojęcie kultury prawnej jest niestabilne. Kultura prawna jest zmienna i dynamiczna. Ujmowanie jej statycznie i prezentystycznie jest błędem. Równie poważnym błędem jest jednak traktowanie kultury prawnej jako produktu historycznej sedymentacji, który ciąży stupudowym kamieniem na teraźniejszości. W moim referacie opowiem się za dynamicznym rozumieniem kultury prawnej, ilustrując je przykładami z badań kultury prawnej Polski i wskazując możliwe obszary dalszej jej eksploracji jako dynamicznego zjawiska społecznego.

dr Wiesław Staśkiewicz

Strukturalne uwarunkowania kultury prawnej

Celem wystąpienia jest przedstawienie uwarunkowań, jakim poddana jest współczesna polska kultura prawna. Część z nich wynika z podłoża historycznego, część z postaw obywateli i zjawisk społecznych zachodzących w polskim społeczeństwie po 1989 roku. Nie bez wpływu są też decyzje polityczne podejmowane w Polsce najczęściej *ad hoc*, często z pominięciem procedur i konsultacji społecznych.

Opisuję wyznaczniki kultury prawnej obywateli, decydentów i wspólnoty prawniczej. Odwołuję się do dziedzictwa folwarcznej kultury prawnej, mówię o następstwach braku recepcja prawa rzymskiego, dominacji prawa zwyczajowego oraz braku administracji państwowej w I RP. Wskazuję na problem peryferyjności polskiej kultury prawnej, maskowanej mityczną dziejową misją Sarmatii. Mniej poświęcam antyetykatystycznym i instrumentalnym postawom Polaków ukształtowanym w okresie zaborów, ale zwracam uwagę na dorobek legislacyjny II RP i PRL-u, jako wyznaczający kształt współczesnej techniki

legislacyjnej i ustawodawstwa, określający strukturę kultury prawnej. Próbuję odpowiedzieć na pytanie, w jakim stopniu podłoże historyczne ma wpływ na obecny kształt kultury prawnej. W odniesieniu do współczesnych zjawisk społecznych mających wpływ na kulturę prawną odwołuję się do odmiennych stanów świadomości prawnej obywateli i polityków, wykorzystywania przez tych ostatnich prawa do celów partyjnych, a nie dla dobra wspólnego, co skutkuje złamaniem zasady *do ut des* w życiu publicznym i dominacją funkcji redystrybucyjnej państwa, ekskludującej z podziału dóbr i uczestnictwa w życiu publicznym części obywateli. Wskazuję na wykorzystywanie na dużą skalę przez mass media mechanizmu imaginariów w kształtowaniu postaw obywateli wobec prawa, a także wykorzystywaniu go do forsowania wątpliwych rozwiązań w tworzeniu prawa.

Ostatnią część wystąpienia poświęcam wspólnocie prawniczej i uwarunkowaniom mającym wpływ na jej funkcjonowanie w warunkach *Doppelstaat*. Zwracam uwagę na edukację prawną, problem dominacji sylogizmu prawniczego kosztem sylogizmu argumentacyjnego i staram się odpowiedzieć na pytanie, co wynika z sakralizacji w Polsce imperium *lex* i pomijania milczeniem problemu sprawiedliwości (oprócz tranzycyjnej), wartości i zasad prawnych, czyli *ius*.

mgr Patryk Ciurak, dr hab. prof. UG Grzegorz Wierczyński

O wzajemnym oddziaływaniu kultury prawnej i technologii stosowanych w procesach stanowienia i stosowania prawa

Technologia przechowywania i udostępniania informacji prawnej jest jednym z ważniejszych czynników kształtujących kulturę prawną danej społeczności. Jednocześnie jakość i poziom kultury prawnej determinują, czy i w jakim stopniu technologia będzie wykorzystana do racjonalizacji systemu prawnego i umacniania szacunku i zaufania do niego. W pierwszej części wystąpienia analizie poddano wpływ technologii na kodyfikowanie dostępnej wiedzy prawniczej procesu i zestawiono te ustalenia z obecnie obserwowanymi przemianami w technice redagowania aktów prawnych. W dalszej części omawiane są warunki, które muszą zostać spełnione, by pod wpływem technologii prawo wyewoluowało do i mogło funkcjonować w postaci legalnego i wiarygodnego kodu komputerowego.

Michał Stambulski

Orientalizm konstytucyjny i polityzacja pojęcia „kultury prawnej”

Wystąpienie wpisuje się w ramy projektu na temat socjologii wiedzy konstytucyjnej i zmierza do wykazania konstytutywnej roli globalnej oraz regionalnej akademii prawa oraz elit prawniczych dla tworzenia oraz podtrzymywania polskiej kultury konstytucyjnej. Opierając się na przykładach (Rousseau 2021; Ackerman 1996) i analizach historycznych (Wolff 2021; Krastev, Holmes 2020) oraz interwencjach medialnych (Radwan 2018; Krzyżanowska, Magierska 2021) zaproponuję kategorię „orientalizmu konstytucyjnego” jako narzędzia opisu polskiego oraz środkowoeuropejskiego dyskursu i kultury konstytucyjnej.

Lokalna wiedza konstytucyjna powstaje w napięciu pomiędzy postrzeganymi jako uniwersalne instytucjami oraz ideami politycznymi oraz lokalnymi uwarunkowaniami społecznymi. Polskie elity prawnicze pojmowały swoją rolę jako importerów i mediatorów uniwersalnych rozwiązań, które postrzegane były jako bezalternatywne. Zawarzyło to na konstytucjonalizmie w i na temat Polski. Orientalizm konstytucyjny można rozumieć jako analizę konstytucyjną (opis, reprezentacje oraz walidacje) opartą na następujących założeniach:

- 1) przyjęcie za wzór normatywny rzeczywistości politycznej i gospodarczej krajów rozwiniętych ("północnej" Europy i USA) i tym samym uniwersalizacja dojrzałych demokracji liberalnych bez uznania ich imperialnej i kolonialnej przeszłości, która była czynnikiem stabilizującym te systemy;
- 2) koncentracja się na niedoskonałościach oraz odstępstwach od wzorca normatywnego rodzimej demokracji i systemu konstytucyjnego bez uznania wcześniejszych niedoskonałości systemowych sięgających transformacji ustrojowej;
- 3) podkreślanie związku między instytucjami a psychologią społeczną (i odwrotnie);
- 4) krytyka rozwiązań politycznych w regionie jako cofania się w kierunku autorytaryzmu, którego przyczyną nie są wewnętrzne napięcia konstytucyjne, lecz interwencja lokalnych „barbarzyńców” (populistycznego polityka i prymitywnych, kierujących się emocjami obywateli);
- 5) antropologiczne i hierarchiczne rozróżnienie społeczeństw Zachodu i Wschodu Europy.

W wystąpieniu poddam krytyce hierarchie epistemiczne i polityczne jakie zawiera w sobie ten typ dyskursu oraz zadam pytanie o możliwe alternatywy.